

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 11ης Απριλίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Σύμβαση του Λουγκάνο II – Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Τίτλος II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21) – Διεθνής δικαιοδοσία επί διαφορών από ατομικές συμβάσεις εργασίας»

Στην υπόθεση C-603/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Supreme Court of the United Kingdom (Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου) με απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο αυθημερόν, στο πλαίσιο της δίκης

Peter Bosworth,

Colin Hurley

κατά

Arcadia Petroleum Limited κ.λπ.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύουσα του πρώτου τμήματος, A. Arabadjiev, E. Regan, C. G. Fernlund και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 13ης Σεπτεμβρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι P. Bosworth και C. Hurley, εκπροσωπούμενοι από τους A. Briggs και D. Foxton, QC, R. Eschwege, barrister, καθώς και από τους T. Greeno και A. Forster, solicitors,
- οι Arcadia Petroleum Limited κ.λπ., εκπροσωπούμενες από τον M. Howard, QC, τους F. Pilbrow και N. Venkatesan, barristers, καθώς και από την S. Trevan και τους J. Kelly και T. Snelling, solicitors,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την M. Heller και τον M. Wilderspin,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

– η Ελβετική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Schöll,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Ιανουαρίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, που υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 2007 και της οποίας η σύναψη εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 2009/430/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008 (ΕΕ 2009, L 147, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση του Λουγκάνο II).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Peter Bosworth και Colin Hurley και, αφετέρου, της Arcadia Petroleum Limited και άλλων εταιριών, με αντικείμενο την αποκατάσταση της ζημίας που οι δεύτερες ισχυρίζονται ότι υπέστησαν λόγω δολίων ενεργειών των πρώτων.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 5 της Συμβάσεως του Λουγκάνο II ορίζει τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος δεσμευμένου από την παρούσα σύμβαση κράτους μπορεί να εναχθεί σε άλλο δεσμευόμενο από την παρούσα σύμβαση κράτος:

1. α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή·
  - β) για τους σκοπούς της εφαρμογής της παρούσας διάταξης και εφόσον δεν συμφωνήθηκε διαφορετικά, ο τόπος εκπλήρωσης της επίδικης παροχής είναι:
    - εφόσον πρόκειται για πώληση εμπορευμάτων, ο τόπος του δεσμευμένου από την παρούσα σύμβαση κράτους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παράδοση των εμπορευμάτων,
    - εφόσον πρόκειται για παροχή υπηρεσιών, ο τόπος του δεσμευμένου από την παρούσα σύμβαση κράτους όπου, δυνάμει της σύμβασης, έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών·
  - γ) αν το στοιχείο β) δεν εφαρμόζεται, τυγχάνει εφαρμογής το στοιχείο α)·

[...]

3. ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός·

[...]».

4 Κατά το άρθρο 18, παράγραφος 1, της Συμβάσεως αυτής:

«Ως προς διαφορές από ατομικές συμβάσεις εργασίας η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 4 και του άρθρου 5 παράγραφος 5.»

5 Το άρθρο 20, παράγραφος 1, της εν λόγω Συμβάσεως προβλέπει τα εξής:

«Ο εργοδότης μπορεί να ασκήσει αγωγή μόνο ενώπιον του δικαστηρίου του δεσμευομένου από την παρούσα σύμβαση κράτους στο έδαφος του οποίου ο εργαζόμενος έχει την κατοικία του.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

6 Οι Arcadia London, Arcadia Singapore και Arcadia Switzerland είναι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην εμπορία αργού πετρελαίου και των παραγώγων του. Οι εταιρίες αυτές ανήκουν στον όμιλο Arcadia, ο οποίος ελέγχεται κατά 100 % από τη Farahead Holdings Ltd.

7 Οι P. Bosworth και C. Hurley είναι Βρετανοί υπήκοοι, κατοικούν στην Ελβετία και, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, ήταν, αντιστοίχως, chief executive officer και chief financial officer του ομίλου Arcadia. Επιπλέον, διοικούσαν τις Arcadia London, Arcadia Singapore και Arcadia Switzerland και συνδέονταν με μία από τις εταιρίες αυτές με σύμβαση εργασίας η οποία είχε καταρτιστεί είτε από τους ίδιους είτε σύμφωνα με τις οδηγίες τους.

8 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στις 12 Φεβρουαρίου 2015, οι Arcadia London, Arcadia Singapore, Arcadia Switzerland και Farahead Holdings (στο εξής, από κοινού: Arcadia) άσκησαν αγωγές ενώπιον του High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [άνωτερο δικαστήριο (Αγγλία και Ουαλία), τμήμα του Queen's Bench (εμπορικό τμήμα), Ηνωμένο Βασίλειο], κατά διαφόρων προσώπων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν οι P. Bosworth και C. Hurley. Αίτημα των αγωγών αυτών ήταν η αποκατάσταση της ζημίας την οποία ισχυριζόταν ότι είχε υποστεί ο όμιλος Arcadia ως αποτέλεσμα απατηλών ενεργειών στις οποίες είχαν εμπλακεί εταιρίες του ομίλου.

9 Οι αγωγές της Arcadia στηρίζονταν στα αδικήματα (torts) της οργανωμένης συμφωνίας με χρήση παράνομων μέσων (unlawful means conspiracy), της παράβασης της υποχρέωσης πίστωσης (breach of fiduciary duty) και της παράβασης ρητών ή σιωπηρών υποχρεώσεων από τις συμβάσεις εργασίας των εναγομένων (breach of express and/or implied contractual duties).

10 Με δικόγραφο της 9ης Μαρτίου 2015, οι P. Bosworth και C. Hurley αμφισβήτησαν τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου για την εκδίκαση των στρεφόμενων κατά αυτών αγωγών αποζημιώσεως της Arcadia, υποστηρίζοντας ότι αυτές ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, που αφορούν τους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας σε σχέση με ατομικές συμβάσεις εργασίας, και ότι, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων αυτών, έπρεπε να έχουν ασκηθεί ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους κατοικίας τους, ήτοι ενώπιον των ελβετικών δικαστηρίων.

11 Κατόπιν της αμφισβήτησεως αυτής, η Arcadia τροποποίησε το περιεχόμενο των αγωγών της. Απέσυρε τους ισχυρισμούς περί παραβάσεως των συμβατικών υποχρεώσεων, καθώς και τους ισχυρισμούς περί παραβάσεως των υποχρεώσεων αυτών ως παράνομου μέσου στο πλαίσιο του αδικήματος της οργανωμένης συμφωνίας.

12 Με απόφαση της 1ης Απριλίου 2015, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Commercial Court) [άνωτερο δικαστήριο (Αγγλία και Ουαλία), τμήμα του Queen's Bench (εμπορικό τμήμα)] έκρινε ότι είχε διεθνή δικαιοδοσία να εξετάσει τις αιτιάσεις περί οργανωμένης συμφωνίας με χρήση παράνομων μέσων (unlawful means conspiracy) και περί παραβάσεως της

υποχρέωσης πίστωσης (breach of fiduciary duty), οι οποίες είχαν προβληθεί προς στήριξη των αγωγών αποζημίωσης, με την εξαίρεση, όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση, των πραγματικών περιστατικών που συνέβησαν κατά τον χρόνο που οι P. Bosworth και C. Hurley συνδέονταν με σύμβαση εργασίας με μία από τις εταιρίες του ομίλου Arcadia, επειδή, κατά την κρίση του δικαστηρίου αυτού, τα ως άνω περιστατικά αφορούσαν διαφορές από ατομική σύμβαση εργασίας, για την εκδίκαση των οποίων διεθνή δικαιοδοσία έχουν, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 20, παράγραφος 1, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, τα ελβετικά δικαστήρια.

- 13 Οι P. Bosworth και C. Hurley άσκησαν έφεση κατά της ανωτέρω απόφασεως ενώπιον του Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) [εφετείου (Αγγλία και Ουαλία) (πολιτικό τμήμα), Ηνωμένο Βασίλειο].
- 14 Το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την έφεση με απόφαση της 19ης Αυγούστου 2016. Οι P. Bosworth και C. Hurley άσκησαν αναίρεση κατά της απόφασεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 15 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Supreme Court of the United Kingdom (Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Ποιο είναι το ορθό κριτήριο για να προσδιορισθεί εάν η αγωγή εργοδότη κατά εργαζομένου ή πρώην εργαζομένου (στο εξής: “εργαζόμενος”) συνιστά “διαφορ[ά] από” ατομική σύμβαση εργασίας κατά την έννοια του τμήματος 5 του τίτλου II (άρθρα 18 έως 21) της Συμβάσεως του Λουγκάνο [II];

- α) Αρκεί, για να εμπίπτει αγωγή εργοδότη κατά εργαζομένου στα άρθρα 18 έως 21 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II], να μπορούσε στην προσαπτόμενη συμπεριφορά να στηριχθεί επίσης αγωγή του εργοδότη από παράβαση των υποχρεώσεων του εργαζομένου από την ατομική σύμβαση εργασίας, ακόμη και αν η αγωγή που άσκησε ο εργοδότης δεν στηρίζεται σε παράβαση της συμβάσεως, αλλά (για παράδειγμα) σε έναν ή περισσότερους από τους λόγους που εκτίθενται στα σημεία 26 και 27 της συνόψεως των πραγματικών περιστατικών και των προς επίλυση ζητημάτων;
- β) Επικουρικώς, ισχύει ότι αγωγή εργοδότη κατά εργαζομένου εμπίπτει στα άρθρα 18 έως 21 [της Συμβάσεως Λουγκάνο II] μόνο αν αυτή όντως στηρίζεται σε υποχρέωση από τη σύμβαση εργασίας; Εάν αυτό ισχύει, συνεπάγεται τούτο ότι δεν εμπίπτει στο τμήμα 5 αγωγή, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά σε παράβαση υποχρέωσης που δεν σχετίζεται με τη σύμβαση εργασίας (και, στο βαθμό που αυτό είναι κρίσιμο, δεν αποτελεί υποχρέωση, στην οποία “συναίνεσε ελεύθερα” ο εργαζόμενος);
- γ) Εάν το ορθό κριτήριο δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω, ποιο είναι το ορθό κριτήριο;

2) Εάν μια εταιρία και ένα φυσικό πρόσωπο “συνάψουν σύμβαση” (κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, της Συμβάσεως [του Λουγκάνο II]), μέχρι ποιου σημείου είναι αναγκαίο να υπάρχει σχέση εξαρτήσεως μεταξύ της εταιρίας και του φυσικού προσώπου, ώστε η σύμβαση να αποτελεί “ατομική σύμβαση εργασίας” για τους σκοπούς του τμήματος 5 [του τίτλου II της εν λόγω Συμβάσεως]; Υπάρχει τέτοια σχέση, όταν το φυσικό πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να καθορίσει (και όντως καθορίζει) τους όρους της συμβάσεώς του με την εταιρία και έχει έλεγχο της καθημερινής διαχειρίσεως της εταιρίας και αυτονομία ως προς αυτήν και ως προς την εκπλήρωση των καθηκόντων του, αλλά οι μέτοχοι της εταιρίας έχουν την εξουσία να καταγγείλουν τη σχέση;

3) Εάν το τμήμα 5 του τίτλου II της Συμβάσεως του Λουγκάνο [II] εφαρμόζεται μόνο σε αγωγές οι οποίες, εκτός από το τμήμα 5, εμπίπτουν στο άρθρο 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, ποιο είναι το ορθό κριτήριο, για να προσδιορισθεί αν ορισμένη αγωγή εμπίπτει στο άρθρο 5, σημείο 1;

- α) Ισχύει ότι ορισμένη αγωγή εμπίπτει στο [εν λόγω] άρθρο 5, σημείο 1, εάν στην προσαπτόμενη συμπεριφορά θα μπορούσε να στηριχθεί αγωγή από παράβαση συμβάσεως, ακόμη και αν η αγωγή που άσκησε ο εργοδότης δεν στηρίζεται σε παράβαση της εν λόγω συμβάσεως, ούτε περιέχει σχετικό ισχυρισμό ή μνεία;

- β) Επικουρικώς, ισχύει ότι ορισμένη αγωγή εμπίπτει στο άρθρο 5, σημείο 1, [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II] μόνο αν στηρίζεται σε συμβατική υποχρέωση; Εάν αυτό ισχύει, συνεπάγεται τούτο ότι δεν εμπίπτει στο άρθρο 5, σημείο 1, αγωγή, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά σε παράβαση υποχρέωσης που δεν σχετίζεται με τη σύμβαση (και, στο βαθμό που αυτό είναι κρίσιμο, δεν αποτελεί υποχρέωση, στην οποία “συναίνεσε ελεύθερα” ο εναγόμενος);
- γ) Εάν το ορθό κριτήριο δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω, ποιο είναι το ορθό κριτήριο;
- 4) Σε περίπτωση που:
- Οι εταιρίες A και B αποτελούν μέλη του αυτού ομίλου εταιριών·
  - Ο εναγόμενος X ασκεί de facto τα καθήκοντα του διευθύνοντος συμβούλου του εν λόγω ομίλου εταιριών (όπως ο P. Bosworth στον όμιλο Arcadia: Σύνοψη των πραγματικών περιστατικών και των προς επίλυση ζητημάτων, σημείο 14)· Ο X έχει προσληφθεί από μια εταιρία του ομίλου, την εταιρία A (και συνεπώς είναι εργαζόμενος της εταιρίας A) (όπως ήταν ο P. Bosworth κατά περιόδους υπό τις περιστάσεις που περιγράφονται στη Σύνοψη των πραγματικών περιστατικών και των προς επίλυση ζητημάτων, σημείο 15) και κατά το εθνικό δίκαιο δεν έχει προσληφθεί από την εταιρία B·
  - Η εταιρία A ασκεί αγωγή κατά του X η οποία εμπίπτει στα άρθρα 18 έως 21 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II]· και
  - Η έτερη εταιρία του ομίλου, η εταιρία B, ασκεί επίσης αγωγή κατά του X για παρόμοια συμπεριφορά προς εκείνη στην οποία στηρίζεται η αγωγή της εταιρίας A κατά του X·
- ποιο είναι το ορθό κριτήριο, για να προσδιορισθεί αν η αγωγή της εταιρίας B εμπίπτει στο τμήμα 5 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II]; Ειδικότερα:
- α) Εξαρτάται η απάντηση από την ύπαρξη “ατομικής συμβάσεως εργασίας” μεταξύ του X και της εταιρίας B κατά την έννοια του τμήματος 5 [του τίτλου II της Συμβάσεως του Λουγκάνο II] και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιο είναι το ορθό κριτήριο, για να προσδιορισθεί εάν υπήρχε τέτοια σύμβαση;
- β) Πρέπει να θεωρηθεί η εταιρία B ως “εργοδότης” του X για τους σκοπούς του τμήματος 5 του τίτλου II της Συμβάσεως [του Λουγκάνο II] ή/και ότι η αγωγή της εταιρίας B κατά του X [ανωτέρω, σημείο 4, τέταρτη περίπτωση] εμπίπτουν στα άρθρα 18 έως 21 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II] όπως και η αγωγή της εταιρίας A κατά του X; Ειδικότερα:
- i) Η αγωγή της εταιρίας B εμπίπτει στο άρθρο 18 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II] μόνο αν η υποχρέωση, στην οποία στηρίζεται, απορρέει όντως από τη σύμβαση εργασίας μεταξύ της εταιρίας B και του X;
  - ii) Επικουρικώς, εμπίπτει η αγωγή στο άρθρο 18 [της Συμβάσεως του Λουγκάνο II], αν η προσαπτόμενη συμπεριφορά συνιστά παράβαση υποχρέωσης από τη σύμβαση εργασίας μεταξύ της εταιρίας A και του X;
- γ) Εάν το ορθό κριτήριο δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω, ποιο είναι το ορθό κριτήριο;»

Επί του αιτήματος επαναλήψεως της προφορικής διαδικασίας

- 16 Μετά την ανάπτυξη των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα, οι P. Bosworth και C. Hurley ζήτησαν, με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου, να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Προς στήριξη του αιτήματός τους, προέβαλαν, κατ’ ουσίαν, ότι ο γενικός εισαγγελέας στήριξε την εκτίμηση που εξέθεσε στο σημείο 45 των προτάσεών του σε εσφαλμένα πραγματικά περιστατικά, τα οποία δεν ανταποκρίνονταν σε εκείνα που είχε δεχθεί το αιτούν δικαστήριο.

- 17 Κατά το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει τη διεξαγωγή προφορικής διαδικασίας ή την επανάληψή της, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμα όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 18 Αυτό δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Πράγματι, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, κρίνει ότι διαθέτει όλα τα απαραίτητα στοιχεία προκειμένου να αποφανθεί επί της διαφοράς και ότι δεν χρειάζεται να εξετασθεί η υπόθεση υπό το πρίσμα ενός νέου πραγματικού περιστατικού, δυνάμενου να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεώς του ή ενός επιχειρήματος επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση ενώπιόν του.
- 19 Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 20 Δεδομένου ότι το πρώτο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στηρίζονται στην παραδοχή ότι οι συμβάσεις που συνέδεαν τους P. Bosworth και C. Hurley με ορισμένες εταιρίες του ομίλου Arcadia ήταν «ατομικές συμβάσεις εργασίας» κατά την έννοια των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, το Δικαστήριο φρονεί ότι κατ' αρχάς πρέπει να εξεταστεί το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 21 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν οι διατάξεις του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II έχουν την έννοια ότι μια σύμβαση που συνδέει εταιρία με φυσικό πρόσωπο μπορεί να χαρακτηριστεί «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, στην περίπτωση που το πρόσωπο αυτό είναι σε θέση να καθορίσει ή όντως καθορίζει τους όρους της ως άνω συμβάσεως και έχει τον έλεγχο της καθημερινής διαχειρίσεως της εταιρίας και αυτονομία ως προς αυτήν, καθώς και ως προς την εκπλήρωση των δικών του καθηκόντων, αλλά ο μέτοχος ή οι μέτοχοι της εν λόγω εταιρίας έχουν την εξουσία να καταγγείλουν την εν λόγω σύμβαση.
- 22 Λαμβανομένου υπόψη ότι οι ως άνω διατάξεις έχουν πανομοιότυπη διατύπωση με εκείνες του κεφαλαίου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1), η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο στις τελευταίες διατάξεις ισχύει επίσης και για τις διατάξεις του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II (πρβλ. απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2014, Η, C-295/13, EU:C:2014:2410, σκέψεις 31 και 32).
- 23 Προκειμένου να διαπιστωθεί αν οι διατάξεις του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II έχουν εφαρμογή σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, πρέπει να εξεταστεί αν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι P. Bosworth και C. Hurley συνδέονταν με «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 1, της Συμβάσεως αυτής, με μία από τις εταιρίες του ομίλου Arcadia και αν, ως εκ τούτου, μπορούσαν να χαρακτηριστούν «εργαζόμενοι», κατά την έννοια του άρθρου 18, παράγραφος 2, της ίδιας Συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Holterman Ferho Exploitatie κ.λπ., C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 34).

- 24 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι ο χαρακτηρισμός δεν μπορεί να γίνει βάσει του εθνικού δικαίου (απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, *Holterman Ferho Exploitatie* κ.λπ., C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 36) και ότι, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της Συμβάσεως του Λουγκάνο και, ειδικότερα, του άρθρου της 18, οι νομικές έννοιες που περιλαμβάνονται στη διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύονται αυτοτελώς και, επομένως, ομοίμορφα στο σύνολο των συμβαλλομένων μερών (πρβλ. αποφάσεις της 19ης Ιουλίου 2012, *Mahamdia*, C-154/11, EU:C:2012:491, σκέψη 42, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, *Holterman Ferho Exploitatie* κ.λπ., C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 37).
- 25 Υπενθυμίζεται επίσης ότι η έννοια του «εργαζομένου», κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να ορίζεται σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια που χαρακτηρίζουν την εργασιακή σχέση ανάλογα με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων. Το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, σε άλλο και υπό τις οδηγίες του, υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, *Kiiski*, C-116/06, EU:C:2007:536, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 26 Κατά συνέπεια, η σχέση εργασίας προϋποθέτει σχέση εξαρτήσεως μεταξύ του εργαζομένου και του εργοδότη του και η ύπαρξη σχέσεως εξαρτήσεως πρέπει να εκτιμάται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση σε συνάρτηση με όλα τα στοιχεία και όλες τις περιστάσεις που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις των μερών (αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, *Holterman Ferho Exploitatie* κ.λπ., C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 46, και της 20ής Νοεμβρίου 2018, *Sindicatul Familia Constanța* κ.λπ., C-147/17, EU:C:2018:926, σκέψη 42).
- 27 Εξάλλου, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το γράμμα των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, η σύναψη συμβάσεως δεν αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή των ειδικών βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπουν οι εν λόγω διατάξεις και ότι, ως εκ τούτου, όπως εξέθεσε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 34 έως 36 των προτάσεών του, το ότι τυπικά δεν έχει συναφθεί σύμβαση δεν αποκλείει την ύπαρξη σχέσεως εργασίας η οποία να εμπίπτει στην έννοια της «ατομικής σύμβασης εργασίας», κατά τις εν λόγω διατάξεις.
- 28 Ωστόσο, μια τέτοια σχέση μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, μόνον εφόσον μεταξύ της συγκεκριμένης εταιρίας και του οικείου μέλους της διοικήσεώς της υφίσταται σχέση εξαρτήσεως.
- 29 Εν προκειμένω, υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με όσα εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, οι P. Bosworth και C. Hurley ήταν, αντιστοίχως, chief executive officer και chief financial officer του ομίλου Arcadia, ότι διοικούσαν τις εταιρίες Arcadia London, Arcadia Singapore και Arcadia Switzerland, ότι συνδέονταν με μία από τις εταιρίες αυτές με σύμβαση εργασίας η οποία είχε καταρτιστεί είτε από τους ίδιους είτε σύμφωνα με τις οδηγίες τους και ότι πάντοτε ενεργούσαν στο όνομα και για λογαριασμό όλων των εταιριών του ομίλου Arcadia.
- 30 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι οι P. Bosworth και C. Hurley ασκούσαν έλεγχο επί του νομικού προσώπου που τους απασχολούσε και καθόριζαν τον τόπο και τις συνθήκες της απασχολήσεώς τους.
- 31 Υπό τις περιστάσεις αυτές, συνάγεται ότι οι P. Bosworth και C. Hurley είχαν τη δυνατότητα να ασκούν μη αμελητέα επιρροή στην Arcadia και ότι, κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν υφίσταται σχέση εξαρτήσεως (πρβλ. απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, *Holterman Ferho Exploitatie* κ.λπ., C-47/14, EU:C:2015:574, σκέψη 47), τούτο δε ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι κατείχαν μέρος του μετοχικού κεφαλαίου της Arcadia.

- 32 Ως προς το ζήτημα αυτό είναι άνευ σημασίας ότι οι P. Bosworth και C. Hurley ήταν υπόλογοι στους μετόχους του ομίλου Arcadia, οι οποίοι είχαν, μέσω της Farahead Holdings, την εξουσία προσλήψεως και απολύσεώς τους.
- 33 Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 46 των προτάσεών του, ούτε οι γενικές οδηγίες που λαμβάνουν τα μέλη της διοικήσεως της εταιρίας από τους μετόχους της σχετικά με τον γενικό προσανατολισμό των δραστηριοτήτων της ούτε οι νόμιμοι μηχανισμοί ελέγχου που έχουν στη διάθεσή τους οι μέτοχοι συνιστούν, αφεαυτών, χαρακτηριστικά σχέσεως εξαρτήσεως και, επομένως, το γεγονός και μόνον ότι οι μέτοχοι έχουν εξουσία ανακλήσεως των μελών της διοικήσεως δεν αρκεί για να γίνει δεκτή η ύπαρξη τέτοιας σχέσεως.
- 34 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι μια σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ εταιρίας και του μέλους της διοικήσεώς της, υπό περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, δεν αποτελεί «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια των διατάξεων του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II.
- 35 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι διατάξεις του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως του Λουγκάνο II έχουν την έννοια ότι μια σύμβαση που συνδέει εταιρία με φυσικό πρόσωπο που είναι μέλος της διοικήσεώς της δεν ιδρύει μεταξύ τους σχέση εξαρτήσεως και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να χαρακτηριστεί ως «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, στην περίπτωση που, ακόμη και αν ο μέτοχος ή οι μέτοχοι της εν λόγω εταιρίας έχουν την εξουσία να καταγγείλουν την ως άνω σύμβαση, το πρόσωπο αυτό είναι σε θέση να καθορίσει ή καθορίζει όντως τους όρους της εν λόγω συμβάσεως και έχει τον έλεγχο της καθημερινής διαχειρίσεως της εταιρίας και αυτονομία ως προς αυτήν, καθώς και ως προς την εκπλήρωση των δικών του καθηκόντων.

Επί του πρώτου, του τρίτου και του τέταρτου ερωτήματος

- 36 Κατόπιν της απάντησης που δόθηκε στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο πρώτο, στο τρίτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 37 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Οι διατάξεις του τίτλου II, τμήμα 5 (άρθρα 18 έως 21), της Συμβάσεως για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, που υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 2007 και της οποίας η σύναψη εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 2009/430/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008, έχουν την έννοια ότι μια σύμβαση που συνδέει εταιρία με φυσικό πρόσωπο που είναι μέλος της διοικήσεώς της δεν ιδρύει μεταξύ τους σχέση εξαρτήσεως και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να χαρακτηριστεί ως «ατομική σύμβαση εργασίας», κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων, στην περίπτωση που, ακόμη και αν ο μέτοχος ή οι μέτοχοι της εν λόγω εταιρίας έχουν την εξουσία να καταγγείλουν την ως άνω σύμβαση, το πρόσωπο αυτό είναι σε θέση να καθορίσει ή καθορίζει όντως τους όρους της εν λόγω συμβάσεως και έχει τον έλεγχο της καθημερινής διαχειρίσεως της εταιρίας και αυτονομία ως προς αυτήν, καθώς και ως προς την εκπλήρωση των δικών του καθηκόντων.

(υπογραφές)